

N:o 36.

Ank. till Riksd. Kansli den 4 Maj 1872, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga proposition, med förslag till förklaring af 17 kap. 5 § Handelsbalken, angående företrädesrätt till betalning ur lös pant, dels ock enskild motion om utarbetande och antagande af en lag angående upplag af produkter och varor.

Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga proposition, hvilken blifvit af begge Kamrarne till Lag-Utskottet remitterad, är af denna lydelse:

»Sedan hos sistlidne års lagtima Riksdag framställning blifvit gjord om behovet af en lag angående så kallade upplagshus eller upplagsplatser, der en producent eller handlande kunde upplägga en vara emot ett qvitto af den beskaffenhet, att det representerade sjelfva varan, så att denna ej kunde säljas eller pantsättas utan genom ett öfverflyttande af beviset, har Riksdagen, som erfarit, att man i flera andra länder, bland dem Danmark, begagnade sig af dylika inrättningar, samt ansåg, att här i riket behovet deraf vore ännu mera känbart än annorstädes, och att genom uppfyllandet af detta behof varuomsättningen skulle underlättas och såmedelst produktionen befordras, uti underdånig skrifvelse den 6 Maj 1871, bland annat anført, att det låge i sakens natur, att inrättningar af omförmälda slag icke kunde vinna någon omfattning och motsvara affärslifvets behof, med mindre lagliga innehafvandet af de bevis, som utfärdas öfver inlemnade varor, gäfve ovilkorlig rättighet att utbekomma sjelfva varan; att, efter Riksdagens åsigt, en sådan rättighet icke kunde härledas från vår nu gällande lag, samt att, för uppnående af det med ifrågavarande inrättningar

afsedda ändamål, jemväl bestämmelser i åtskilliga andra hänseenden syntes vara af nöden. såsom: att de upplagda varorna icke må utmätas eller beläggas med qvarstad annorledes, än genom utmätning af eller qvarstad å upplagsbeviset m. m.; och anhöll Riksdagen, att Kongl. Maj:t måtte låta utarbета en lag i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af Riksdagen anförda grunder samt derom aflåta nådig proposition till Riksdagen.

Vid bedömandet af de fördelar, hvilka genom en författning i förevarande ämne kunde tillskyndas producenter och handlande, synes Riksdagen hafva lagt en icke ringa vikt derå, att de bevis öfver inlemnade varor, som af upplagshusen utfärdades, skulle, i fråga om köp och pantsättning, representera sjelfva varan. Ett lagstadgande i sådan syftning komme dock ostridigt att innebära en ganska väsendtlig afvikelse från de i vår lagstiftning gällande grundsatser och dertill åstadkomma den oegentlighet, att handlingar, utfärdade med enahanda ordalydelse, möjligen äfven af en och samma person, icke alltid komme att inför lagen medföra samma verkan. De betänkligheter, som här af måste uppstå mot antagande af ett dylikt stadgande, anser Kongl. Maj:t vara af beskaffenhet att kunna rubbas endast genom ett tydligt ådagalagdt behof deraf för våra näringar. Tvifvel om detta behofs tillvaro torde dock vara desto mera berättigadt, som i Danmark, det enda land som af Riksdagen exempelvis namngifvits, på grund af en i början af år 1866 utfärdad lag af det innehåll, som blifvit af Riksdagen ifrågasatt, blott ett enda upplagsmagasin uppstått, och hvilket, såsom sådant, icke ens varit i någon stor utsträckning begagnadt. På de viktigaste handelsplatserna här i riket äro numera bolag bildade eller under bildning för åstadkommande af upplagsmagasin i stor skala, och detta förhållande synes utmärka, att den svenska lagstiftningen redan i förevarande hänseende medgifver den frihet, hvar af, efter våra näringsförhållanden, göres behof. Skulle emellertid en särskild lagstiftning angående upplagshus verkligen af behovet påkallas, synes känmedomen såväl derom, som ock huru beskaffad den särskilda lagen bör blifva, säkrast kunna vinnas genom erfarenheten från de anstalter, hvilka snart torde hos oss uppstå. I en omständighet har dock Kongl. Maj:t ansett lagstiftningens mellankomst möjligen vara af nöden. Det har nemligen hos affärsmän visat sig en viss tvekan, huruvida den företrädesrätt till betalning, hvilken enligt lag tillkommer den, som hafver lös pant i händer, äfven gäller för det fall att gods, hvari egaren medgifvit panträtt, innehafves af tredje man, som förbundit sig att detsamma eller dess värde panthafvaren tillhandahålla. Med afseende derå att en sådan tvekan kan lägga hinder i vägen för bildande af upplagshus med syfte att i den upplagda varan bereda säkerhet för lån hos annan person, har ett lagförslag i ämnet blifvit upprättadt; och efter att deröfver hafva hört Högsta Domstolen och Stats-Rådet, hvilkas protokoll i frågan härhos bifogas, vill Kongl. Maj:t alltså, jemlikt § 87 Regeringsformen, till Riksdagens antagande framställa följande förslag till

”Förklaring af 17 kap. 3 § Handelsbalken, angående företrädesrätt till betalning ur lös pant.

Härigenom förklaras, att med det i 17 kap. 3 § Handelsbalken förekommande stadgande, att den, som hafver lös pant i händer, njute derutur betalning framför gäldenärens öfriga fordringsegare, afses äfven det fall, att gods, hvori panträtt är af egaren medgifven, innehafves af tredje man, som förbundit sig att godset eller dess värde panthafvaren tillhandahålla.”

I sammanhang härmed har Utskottet till behandling förhaft en af Herr S. F. Norén inom Andra Kammaren väckt, till Utskottet remitterad motion (N:o 147), hvori anføres, att det genom Riksdagens ofvanberörda underdåniga skrifvelse den 6 Maj 1871 påkallade lagförslag angående upplagshus och upplagsplatser, i anseende till hinder af andra viktiga lagfrågor, antagligen ej kunde blifva färdigt att af Kongl. Maj:t framläggas vid innevarande riksdag, men att behovet af lagstiftning i ämnet gjorde sig allt mera gällande och fordrade lagstiftarens skyndsamma mellankomst; hemställande motionären derför, ”att Riksdagen måtte låta genom dess Lag-Utskott utarbета och för sin del besluta lag i ämnet i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ofvanberörda danska lag.”

Hvad nu först angår Kongl. Maj:ts proposition, så torde, på deruti angifna skäl, den föreslagna, af Högsta Domstolens flesta ledamöter tillstyrkta lagförklaringen vara behöflig; och som Utskottet vid verkställd granskning af sjelfva författningsförslaget ej funnit anledning till någon anmärkning emot detsamma, anser Utskottet sig höra vördsamt hemställa,

1:o att Kongl. Maj:ts öförmälda nådiga proposition måtte af Riksdagen bifallas.

Vidkommande derefter Herr Noréns motion, så kan väl icke påstås, att behovet af en sådan lag angående upplagshus, som Riksdagens underdåniga skrifvelse den 6 Maj 1871 afser, blifvit i någon väsendtlig mån afhjelpat genom den här ofvan i första punkten tillstyrkta lagförklaring. Men Kongl. Maj:t har i afseende på berörda underdåniga skrifvelse, under uttalande af tvifvel om ett slikt behofs tillvaro, meddelat, att på de viktigaste handelsplatserna här i riket numera vore bolag bildade eller under bildning för åstadkommande af upplagsmagasin i stor skala, ett förhållande som syntes utmärka att den svenska lagstiftningeu i förevarande hänseende redan medgäfvit den frihet, hvaraf, efter våra näringsförhållanden, gjordes behof, samt att. derest emellertid en särskild lagstiftning angående upplagshus verkligen skulle af behovet påkallas, kännedomen så väl derom, som ock huru beskaffad den särskilda

lagen borde blifva, syntes säkrast kunna vinnas genom erfarenheten från de anstalter, hvilka snart torde hos oss uppstå.

I anseende härtill, och då således antagligt är, att ett lagförslag i detta ämne för närvarande ej skulle lyckas att vinna Kongl. Maj:ts nådiga sanktion, torde det ej vara lämpligt att Riksdagen nu vidtager någon åtgärd för frågans lösning; utan får Utskottet för den skull hemställa,

2:o att Herr Noréns ifrågavarande motion måtte lemnas utan vidare afseende.

Stockholm den 1 Maj 1872.

På Utskottets vägnar:

Eric Sparre.

R e s e r v a t i o n :

af Herr Grefve Sparre: Genom den föreslagna lagförklaringen, förutsatt att den i öfrigt vore fullt lämplig, hvarom vidare här nedan, fyller, på sätt i Högsta Domstolen, blifvit anmärkt ingalunda det i Riksdagens skrifvelse omförmälda behof af en lag, som i rörelsens intresse möjliggjorde uppläggandet af varor emot bevis, hvilka representerade sjelfva varan, och genom hvilkas emottagande köpare sålunda hade full visshet att de lagligen innehade varan, så att denna icke kunde, dem oåtspodt, föryttras, i mät tagas eller, i fall af insättarens konkurs, intagas i massan: en anordning som, i andra länder vidtagen, i Sverige, hvarest, till följd af landets naturbeskaffenhet, afstånden äro stora, kommunikationsmedlen ofullständiga, och vattenvägarne en stor del af året stängda, samt der högst få betydande marknadsplatser finnas, företrädesvis vore önskvärd.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet har Herr Justitie statsministern förklarat sig anse ett lagstadgande i denna syftning innebära en ganska väsendtlig afvikelse från de i vår lagstiftning gällande grundsatser. Då likväl i det följande säges, att vår lagstiftning redan i förevarande hänseende medgifver erforderlig frihet, såsom bevis hvarpå anføres anordningen med vågförda effekter och, man kan tillägga, nederlagsgods, hvilka just på nämnda sätt öfverlätas och pantsätts, så kan man ej

fullt inse denna »väsendtliga afvikelse». För min del skulle jag tvärtom våga tro, att jurisprudenten hos oss redan tagit nämnda riktning; och jag skulle således instämma i den mening att erforderlig frihet medgäfvos; men en uttrycklig lag torde anses erforderlig, innan affärsmän våga kapital på företag, som hvila på denna grundsats.

Vidare förekommer i samma yttrande att sådana inrättningar skulle blifva privilegierade. Derom finnes i Riksdagens skrifvelse icke den aflägsnaste antydning. Utan att göra dem privilegierade kunde man, såsom vilkor för tillgodonjutande af vissa förmåner — såsom att, då ett upplagsbevis förekommer, få detsamma dödadt; att, om varan ej inom stadgad tid återtages, upplagshusets ansvarighet upphör, m. fl. för sådana anordningar alldeles oundvikliga stadganden — föreskrifva *offentlig kontroll*; en åtgärd som kunde vara väl behöflig, om t. ex. åt aktiebolag fortfarande medgifves rättighet att å insatta varor draga vexlar till obegränsadt belopp; men sådant benämnes icke privilegium. Mot den moderna statens begrepp strider ej att i den allmänna kreditens intresse utföras en viss kontroll; och Sverige, om det skall kunna deltaga i världshandeln, får ej i sina institutioner alldeles afvika från andra länders.

Hvad nu angår lagförklaringen, så, äfven om densamma, i strid med de inom Högsta Domstolen yttrade åsikter, vore erforderlig, synes den mig i sin nuvarande form icke lämplig.

En lagförklaring har alltid ansetts och torde böra anses såsom en nödfallsutväg, användbar hufvudsakligen för det fall att lagskipningen synes vara på väg att taga en felaktig riktning, eller åsikterna äro synnerligen stridiga: men detta synes, att döma af dessa ledamöters af Högsta Domstolen yttranden, ej vara fallet. Lagförklaringen, sådan den här blifvit uppställd, kan deremot verka skadligt, i det att den, i stället att gifva en ledning vid lagtillämpningen, tvärtom begränsar denna, och likasom fixerar den vid eller inskränker den till det i förklaringen omförmälda fall. Om t. ex. *pantsättning*, i det fall att panten innehafves af en tredje man, som derå utgifvit bevis, hvilket vid pantsättningen öfverlemnats till långifvaren, icke, utan ett uttryckligt förklarande af lagstiftaren, anses gifva trygghet, eller, i lagspråket, sakrätt: rätt emot alla: så skall nemligen just denna omständighet framkalla tvifvel, huruvida *öfverlåtelse*, vid varans *försäljning*, af ett sådant bevis, utan ett sådant uttryckligt förklarande af lagstiftaren, gifver köparen denna trygghet: rätt emot alla. Men just detta afsågs företrädesvis i Riksdagens skrifvelse. Lagförklaringen, särdeles om den enligt berörda i Högsta Domstolen yttrade åsigt är öfverflödigt, kan således verka menligt, i det den, genom att inskränka sig till frågan om pantsättning, utesluter den vigtigare frågan om öfverlåtelse af egenderätt.

Men sjelfva redaktionen af förklaringen lemnar anledning till anmärkning. Jag vill alldeles ej fästa mig vid det språkfel som förekommer i orden: »att den, som hafver lös pant i händer, *njuta* i stället för *skall njuta*; men ordet »pant-hafvaren,» hvarmed här menas, icke den som innehar panten, men borgenären, »den åt hvilken

panträtt är medgifven» utan att han innehar panten, är dessutom i så måtto tvetydigt, att det icke är fullt klart, huruvida den, som innehar panten, skall hafva förbundit sig att åt *en viss person*, eller åt *en hvar* som företer bevis att panträtt är honom af egaren medgifven, eller med begagnande endast af lagförklaringens ord »åt panthafvaren» tillhandahålla värdet. Inom Lag-Utskottet kunde man omöjligen enas om meningen med detta ord.

Att den, till hvilken en vara är öfverlemnad i förvar, *förbundit sig att tillhandahålla varan eller dess värde*, är icke heller hvad som konstituerar begreppet pant; är, på sätt inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt, icke något *väsentligt* vid pantsättningen; och intagandet af denna föreskrift *såsom vilkor för panträtten* förvillar och fördunklar begreppet. Till begreppet af handfången pant hör deremot, såsom *väsentligt*, jemte sjelfva aftalet, ett öfverlemnande af sjelfva godset till långifvarens lagenliga disposition; och detta väsentliga kännetecken är, i det fall att det pantsatta godset finnes i tredje mans vård, utan tvifvel ur doktrinel synpunkt för handen derigenom att depositionsbeviset öfverantvardas långifvaren. Det var denna doktrinela sats Riksdagen önskade se i lag uttryckt genom ett lagstadgande, att ett öfverlemnande i pant af ett upplagsbevis skulle anses såsom pantsättning af den upplagda varan. Om, i stället för att framhålla detta *väsentliga* kännetecken på pant, man, såsom i denna förklaring, fäster sig dels vid att panträtt är af egaren medgifven, d. v. s. ett aftal om pant; och dels vid att tredje man, som innehar godset, förbundit sig att godset eller dess värde panthafvaren, d. v. s. den, åt hvilken panträtt af egaren medgifven är eller framdeles medgifves, tillhandahålla: så uppstår, i det fall att panträtt blifvit, på sätt i 10 kap. 1 § Handelsbalken stadgar, d. v. s. med två vittnen medgifven, men egaren har upplagsbeviset i sin värjo och gör konkurs, innan pantsättningen blifvit hos tredje man anmäld, den frågan: Har den, åt hvilken panträtt medgifven är, förinånsrätt? Om detta jakande besvaras, så kan panträtt på detta sätt medgifvas åt hundratals personer, hvilka ej veta af hvarandra och blifva jemmerligen narrade: men äfven om innehafvaren af godset skulle underrättas om pantaftalet, hvilket på sätt ofvan förmäles, ej är tydligen föreskrifvet, så har denna innehafvare ingen förbindelse att upplysa om andra pantaftal äro hos honom anmälda. Det vanligaste fallet torde hädanefter såsom hittills blifva, att sjelfva upplagsbeviset pantsättes, men i dessa upplagsbevis förbinder sig ej emottagaren att tillhandahålla varan eller dess värde åt *panthafvaren* utan åt *egaren*, och på dessa, de vanligaste fall blir lagförklaringen således ej tillämplig. En bankinrättning, der jag söker ett lån emot pant af en i ett upplagshus insatt vara, inlåter sig icke i aftal med upplagshuset att detta skall »tillhandahålla banken varan eller dess värde.» Det är på klara papper som lånet beviljas, och banken inlåter sig ej i underhandling med ett tilläfventyrs aflägsne upplagshus. Men en annan svårighet uppstår här. Äfven med antagande deraf att panthafvaren (banken) anses berättigad att på grund af pantsättningen betrakta sjelfva varan såsom pant, måste han, om betalning uteblifver,

enligt 10 kap. 2 § Handelsbalken låta värdera varan, uppbjuda den tre måndagar i stad och å landet vid ett ting; först derefter får han sälja varan. Det är bekant, att häremot stridande panteaftal, hvarigenom panthafvaren berättigats att genast skrida till försäljning, ogillats af domstol, som hänvisat till lagens föreskrift om pants realiserande. I detta afseende erfordras i rörelsens intresse en *lagförändring* icke en *lagförklaring*, och den nu föreslagna, om dermed afses att långifvare skola med innehafvarne af varan, upplagshusen, träffa ett formligt aftal om varans tillhandahållande, hvilket, på sätt nämnt är, våra bankinrättningar icke lära befatta sig med, torde icke blifva särdeles tillämpad.

Jag har ofvan anmärkt endast en tvetydighet, härrörande deraf att dels tredje mans förbindelse att varan eller dess värde panthafvaren tillhandahålla står såsom vilkor för förmånsrätt, dit den frågan ingalunda hörer; dels att orden "pant-rätt är medgifven" användas. Flerfaldiga andra omförmälas i Högsta Domstolens protokoll, såsom: om godset, då panträtt medgifves, redan är för borgenärens räkning i tredje mans vård, men utan någon sådan uttrycklig förbindelse från dennes sida att varan eller dess värde tillhandahålla; om panträkten sedermera af borgenär, som träffat aftal med upplagshuset, öfverlåtes åt en annan; om en vara lemnats i pant för ett visst belopp åt en samt för öfverskjutande värdet åt en annan, utan att den förre åtagit sig någon formlig förbindelse, ett fall som mycket ofta i konkurser förekommer, t. ex. då flera borgesmän fått en gemensam pant; allt följer af de i förklaringen begagnade ordalag, som icke vidhålla pantbegreppets kännetecken utan deri införa främmande sådana.

På dessa skäl, dem jag ansett för min pligt att framlägga, har jag inom Utskottet

afstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition."

Herr *Björkenstam* och Herr *Carlén* hafva begärt få antecknadt, att de i ärendets slutliga handläggning inom Utskottet icke deltagit.